

Məhərrəm QASIMLI

məhkəmə elmi xadimi

Sinkretik səciyyə daşıyan aşiq sənətinin və onun ayrılmaz tərkib hissəsi kimi təzahür edən aşiq ədəbiyyatının ilkin təşəkkül və biçimlənmə prosesi əsasən XIII-XV əsrlər boyunu əhatə etse də, bu tarixi mərhələdə bir tərəfdən ozan sənətinin həlökət meydanı tam olaraq tərk etməsi, o biri tərəfdən də aşılıq yolunu tutan yeni tipli söz və musiqi sənətkarının ilahi eşq aşılığını - Haqq aşılığının statusunu bütün parametrləri ilə özündə cəmləşdirib başa çatdırılması həmin dönmə daxilində sözügedən istiqamətin görkəmli simalarının ortaya çıxması imkanını gerçəkləşdirə bilməmişdir. Bu səbəbdən də sufi-dərviş məna və fəlsəfi hərəkətinin içərisindən ayrıca bir xətt - axın kimi zübur edən aşılığın ilahi-ruhani təbliğat missiyası ilə yanaşı musiqisiz sənətkarına və bədii ədəbiyyat daşıyıcısına çevrilməsi kifayət qədər uzun bir zaman müqayisəsinə əhatə etmişdir.

XIII-XV yüzilliklər arasında sufi-dərviş hərəkatı, xüsusən də ələvi -bəxtəşi və səfəviyyə təmayülləri əsasən müxalif mövqeyə nümayiş etdirərək gizlin və ya açıq şəkildə mövcud hakim siyasi dairələrə qarşı dayandığından onların simasında ortaya çıxan hər hansı sənət təzahürünə - musiqiyə, poeziyaya, teatral-xoreografik mərasimlərə çox da xoş yanaşılmır, bu səbəbdən də onların daimi olaraq tələb, təhdid və təzyiqləşməsi altında qalması qaçılmaz olurdu. Sufi-dərviş mədəniyyəti və onun üzvi tərkibi kimi ilahi eşq - Haqq aşılığının yolunu tutmuş dərviş-aşıqlar hər nə qədər rəmzi-məcəzi obrazlar, təsəvvüf simvolikası, mətnəli eynəmlər arasında gizlənmə manerəsi ilə diqqəti yayındırmağa çalışsalar da, həmin tarixi dönmələrin siyasi-ideoloji itiham və cəzalarından öz acı nəsilbirlərini almadan qurtula bilməmişdilər. XVI yüzilliyin başlanğıcında yeni bir siyasi-ideoloji sistem - Səfəvilər xanədanının hakimiyyətinə gəlməsi dərviş-aşıqların sənət həyatına və tarixi mücadiləsinə nəfəs genişliyi qazandırdı. Sə-

Aşiq ədəbiyyatının milli və tarixi özəlliyi

fovi-qızılbaş xanədanının başında duran Şah İsmayıl Xətəinin (hak. illəri: 1501-1524) sufi-dərviş mədəniyyətinə, xüsusən də onların yaratdığı musiqi və poeziyaya böyük məhəbbət və ehtiramla yanaşması bu yündəki ədəbi-mədəni həyatın təzyiqləşməsi və təqiblərdən xilasına imkan açdı. Bu zamandan etibarən sufi-dərviş mədəniyyəti, o cümlədən də aşiq sənəti və onun tərkib hissəsi olan aşiq ədəbiyyatı özünün tarixi müxalifət mücadiləsinə tamamlanaraq mövcud iqtidarın - Səfəvi xanədanının diqqəti və himayəsi altında onun siyasi və ideoloji təbliğatı ilə bağlı genişmiqyaslı mədəni fəaliyyət həyata keçirməyə başladı. Əsasən XVI-XVIII yüzilliklər arasında gerçəkləşən bu sistemli fəaliyyət Azərbaycan-Səfəvi xanədanının təsəvvüfün milli dövlətçilik düşüncəsinin, hərbi-vətənpəşlik duyğularının, milli kimlik quruluşunun, şəxsiyyəti təkrar etməyə, ana torpağına, ana dilinə, vətən coğrafiyasına məhəbbətin gücləndirilməsi işinə böyük və təkrarsız fayda gətirdi. Məhz bu mübit zəmin və onun üzərində irəliləyən tarixi-mədəni proses aşiq ədəbiyyatı anlayışını, daha sonra isə onun Azərbaycan və Anadoludakı qaynar sənət həyatını ortaya çıxardı. Aşiq ədəbiyyatının görkəmli simaları və onların yaratdıqları möhtəşəm dastanlar, bəri-birindən gözəl poetik əsərlər milli-məna və fəlsəfi sənətkarlığın qızıl səhifələrinə çevrildilər. Şah İsmayıl Xətəinin bu yönə yətirdiyi diqqət ondan sonrakı dövəmlərdə Şah Təhməşah, (hak. illəri: 1524-1576), Şah Abbas (hak. illəri: 1588-1629) kimi dəyərli dövlət adamları tərəfindən də davam etdirildi. İndinin özündə də canlı danışq dilində gözəlböhlən "Aşiq el anasidir", "Aşiq haqq aşığıdır", "Aşiq dilinə yasaq yoxdur", "Aşığa zaval yoxdur" qəbilindən çoxsaylı el deyimləri də əslində həmin dövəmlərdə aşığa və aşiq ədəbiyyatına olan yüksək səviyyəli münasibətin tarixi ifadəsidir.

Aşıqlar hərbi-siyasi və dövlət mərasimlərinin əsas rühdandırıcı təbliğat vasitəsi kimi Səfəvilər xanədanının rəsmi tədbirlərində xüsusi yer aldılar. Onlar bu mərasimlərdə ordu geyimində çıxış edirdilər. Dövlətçilik rəmzi olan ordu geyiminin - hərbi fibası hətta el-clat şadlıqlarında, toy-düyün yığnaqlarında əylinlərdə daşıyan aşıqlar Səfəvilər dönmədən sonrakı dövərlərdə də əylinlərdəki geyimi önəməli aşiq liba-

st kimi uzun zaman qoruyub saxladılar. Aşıqdan, aşiq sənəti və ədəbiyyatından rühdandırıcı təbliğat vasitəsi kimi Əfşarlar, Qacarlar xanədanlarının hakimiyyəti zamanında da geniş istifadə olunmuşdur. Bununla bəzə, Azərbaycan aşiq sənəti və onun yaratdığı ədəbiyyat məhz Səfəvilər epoxasında öz həyatının ən parlaq dönməni yaşamışdır.

Aşiq ədəbiyyatında özündən əvvəlki ədəbi-tarixi ənənədən bir neçə istiqamətdə qaynar kimi faydalanna özünü göstərir:

a) qam-şaman və ozan poetik qəbilələrindən bəhrələnmə; b) ozan poetik ənənəsindən (oğuznaməçilik təcrübəsindən) faydalanna yolu ilə aşiq dastanlarının orşəyə gətirilməsi; c) klassik Şərq poetikası və divan ədəbiyyatına məxsus obraz, bədii fiqur və şeir biçimlərindən, eləcə də epik qəbilələrdən istifadə olunması; d) təsəvvüf simvolikası və sufi-dərviş fəlsəfəsindən bəhrələnmə.

Sadalanən müddəaların ayrı-ayrılıqda aqıllanmasına ciddi ehtiyac duymadan belə bir ümumişəhirci qənaəti diqqət önündə saxlaya ki, aşiq sənəti dolay şəkildə olmuş olsa da, özünün sələfləri olan qam-şamanların və ozanların repertuarına məxsus bir çox poetik obraz və vasitələrdən yararlanaraq onlardan məqsəddüzlü şəkildə istifadə etmişdir. "Dədə Qorqud"dakı ozan dilinə məxsus bədi-üslubi vasitələrlə Qurbanı, Abbas Tufarqanlı və Aşiq Ələsgər kimi ustad aşıqların mürcəciət etdikləri poetik obrazlar arasında elə bir ciddi fərqin olmaması bunun əyani ifadəsidir. Təkcə "dağ" obrazına mürcəciətin "Dədə Qorqud" ozanının dilindəki poetik xitab seçildiyi ilə aşiq ədəbiyyatında "Dağlar" rədifli yüzlərbə şeirin tutuşdurulması bu baxımdan yetərlidir.

Ozanların oğuznaməçilik təcrübəsi də aşiq dastançılığında poetik ənənə olaraq öz davamını tapır. "Dədə Qorqud" boyları ilə "Koroğlu" qolları arasında bənzər təfərriflər fərqli tərəflərdən qat-qat çoxdur. Bu tarixi-semantik bağları, xüsusən də epik təhkiyə tərzindəki oxşarlıqları "Dədə Qorqud" boylarından xeyli sonra orşəyə gələn "Aşiq Qorub", "Əslü və Kərəm", "Şah İsmayıl və Gülzar", "Tahir və Zöhrə" sırasından olan onlarla dastanın dil-üslub, təhkiyə tərzü və poetik sistemində də müşahidə etmək mümkündür.

Qam-şaman və ozan söylə-

mələrindən fərqli olaraq aşiq şeir və dastanlarında klassik Şərq poetikası və divan ədəbiyyatı unsurlarında da mürcəciət özünü göstərir. Burada obraz və bədii-üslubi vasitələrlə yanaşı, divan ədəbiyyatına məxsus şeir formalılarına (divanı, müxəmməs, qəzəl, rübai, müləmmə və s.) mürcəciətin müşahidə olunması da bu istiqamətin ayrıca bir qaynar rotu oynadığını söyləməyə əsas verir.

Ümumən rəmzi-məcəzi ifadə tərzinə meylli olan aşiq ədəbiyyatında təsəvvüf simvolikası həmin istiqamətin əsas ağırlıq mərkəzi kimi çıxış edir. Klassik ustad aşıqların poetik irsində və ortaq çağ aşiq dastançılıq ənənəsində bu istiqamətin tarixi kökləri sufi - dərviş təsəvvüf sistemində söykənir.

Göründüyü kimi, aşiq sənəti və onun ortaya çıxardığı möhtəşəm bədii ədəbiyyatı çoxyönlü və çoxşəxsi tarixi-məna və qaynarlara söykənir. Bununla bəzə, söykəndiyi tarixi-məna və qaynarlardan yaradıcı şəkildə bəhrələnmən aşiq ədəbiyyatı özünəməxsus və təkrarsız özəlliklərə malikdir.

Aşiq ədəbiyyatı bütün başqa keyfiyyətləri ilə yanaşı birinci növbədə bədii ədəbiyyat hadisəsidir. Öz metrik və melopoetik göstəricilərinə görə o ne şifahi xalq ədəbiyyatına, ne də yazılı divan ədəbiyyatına bənzəmir. O, türk etnik-mədəni sistemini bəzəyə özünə onun tarixi-genetik təbiətindən doğan xüsusi bir ədəbiyyat tipidir. Bu xüsusiyyəti, ayrıcalığı şərtləndirən başlıca əlamətlər aşağıdakılardır:

1. Aşiq ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir. Müqayisə üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatı şəairlərinin böyük əksəriyyəti öz yaradıcılıqlarında ana dilləri ilə yazılı ərəb və fars dillərini imkanlarından da geniş istifadə etmişlər. Aşıqlar isə başqa dilləri bəhlikləri halda belə Abbas Tufarqanlı (Xəstə Qasım və başqalarını bu ədəbi keyfiyyəti üçün xatırladaq ki, divan ədəbiyyatının dili istisnasız olaraq türkcədir. O, daşdığı dilin təbiətindən, ruhdanından, linqvə-poetik imkanlarından, melodik harmoniyasından doğan milli ədəbiyyat hadisəsidir.

dur. "Saz şairi" aşıq ədəbiyyatının əsas yaradıcı qüvvəsidir.

5. Aşıqların - saz şairlərinin düzüb-qoşduqları poetik mətnlər müəyyən saz havalarının melodik qəlibi üzərində biçimlənir. Qam-şaman və ozan dönməndə musiqi alətinin - qopuzun təkmil şəkildə olmaması onun melodiyalarında və bu melodik havaların müşayiəti ilə söylənən poetik mətnlərdə müəyyən bir detonə - nizamsızlıq olduğu bölli bir gerçəklikdir. Qopuzla müqayisədə aşıq sazı daha mükəmməl ritmik və melodik imkanlara malik bir alət olduğu üçün melodiyada-saz havasında yaranan nizamlı biçim həmin ahəngin tələblərinə uyğun poetik mətnin-aşıq şeirinin ərsəyə gəlməsini şərtləndirmişdir. Saz havaları öz melodik qəlibləri etibarlı ilə daha çox səkkizlik və on birlik ölçüsündə olduğu üçün poetik mətnlərin də həmin mizana uzlaşması şərt sayılır. Səkkizlik ölçüsündəki melopoetik mətnlər (ğəraylılar) daha arxaik hesab olunur. Tarixi təkamül prosesi sadədən mürəkkəbə doğru getdiyindən qoşma qəlibi və onun üzərindəki şeir çeşidləri (on birliklər) səkkizlik ölçüsündəki melopoetik mətnlərdən xeyli sonra ərsəyə gəlmişdir. On birlik, yəni qoşma qəlibi üzərində olan saz havaları da səkkizlik ölçüsündəki saz havalarından sonrakı mərhələyə aiddir. Maraqlıdır ki, "Koroğlu" dastanında şeirlərin səksən faizi ғəraylı, cəmi iyirmi faizi qoşmadır. Burası da diqqətçəkicidir ki, əldə olan on beş qədər "Koroğlu havası"nın da əksəriyyəti səkkizlik ölçüsündədir. Qoşma qəlibinə uyğun gələn havaların sayı isə cəmi iki-üçdür.

Sazın üç oxuma yeri (bəm, orta və zil) mövcud olduğundan aşıq şeirlərinin on azından üç bənddən ibarət olması sənət normativi sayılır. Bəndlərin sayı üçdən çox (beş, yeddi, səkkiz, on bir və s.) olduğu təqdirdə isə aşıq ifa üçün daha münasib olan üç vacib bəndi çalıb-oxuyur, digər bəndləri isə deklamativ yolla çatdırır.

6. Aşıq ədəbiyyatı nəsr və nəzm biçimində yaranır. Epik ənənənin əsas hissəsi dastanlarla təzahür etdiyindən bu mətn nəsr və nəzmin növbəli şəkildə biri-birini əvəz etməsi prinsipi üzərində qurulur. Qeyd etmək lazımdır ki, yazılı ədəbiyyatda nəsr və nəzm növbələşməsini əks etdirən müəyyən örnəklərə təsadüf olunsada, bu keyfiyyət əsəson aşıq dastançılığına məxsusdur. Aşıqların yaratdıqları və söylədikləri epik mətnlər canlı xalq danışığı üslubu ilə aşığın özünün fərdi təhkiyə tərzinin sintezindən ibarət olur. Burada sifət aşıq dilinə və üslubuna xas olan təhkiyə elementlərini, bədii təsvir vasitələrini və keçid formullarını da ayrıca qeyd etmək lazımdır.

7. Aşıq ədəbiyyatının poetik mətnlərində türk dilinin akustik və melodik təbiətinə uyğun olaraq heca vəznini aparıcı mövqeyə malikdir. Divan ədəbiyyatından gələn divani və müxəmməs kimi şeir şəkilləri isə ərüz vəznindədir. Əslində, buradakı ərüz vəznini də bir xeyli dərəcədə heca təmayüllüdür. Buna görə də divan şairlərinin qələmə aldıkları müxəmməs və divanilərlə aşıqların-saz şairlərinin düzüb-qoşduqları eyni şeir biçimləri arasında xeyli fərqin olduğunu asanlıqla müəyyənələşdirmək mümkündür. Saz havasının melodik biçimlərindən gələn ritmik dina-

mika aşıq divani və müxəmməslərinə ərəb-fars tərkiblərinin fəal müdaxilə etməsi imkanının qarşısını alır.

8. Aşıq ədəbiyyatını yaradan sənətkarlar bədahətən şeir söyləmək qabiliyyətinə, yüksək bədii zövqə, dərin sənət biliyinə, şəriət və təsəvvüf elmi ilə bağlı mükəmməl təsəvvürlərə malik elm və fəzilət sahibləri olmuş, dərin elm və hikmət sahibləri kimi tanınmışlar. Xəstə Qasım (Molla Qasım), Abdalğulablı Valeh, Şəmki rli Hüseyin, Molla Cümə, Növrəs İman, Aşıq Şəmşir və bir çox başqa ustadların yazıb-oxuması barədə çoxsaylı faktların olmasına baxmayaraq, bütün yaradıcı-ustad aşıqları ümumən savadlı saymaq lazımdır. Yazı yaza bilmək savad göstəricisi sayıla bilməz. Aşıq Ələsgər yazı yazmağı bilməsə də şeirlərindəki fəlsəfi mükəmməl və dərin ümumiləşdirmələrlə istənilən "savad" sahibini heyrətdə buraxmaq gücündə olan istedadlı sənətkardır.

9. Aşıq ədəbiyyatı bir sıra əlamətləri ilə şifahi xalq ədəbiyyatını (sözlü-şifahi səciyyə daşması və çoxvariantlı mətnlər şəklində mövcudluğu ilə) xatırlatsa və bir çox örnəklərinin müəllifli olmasında, hətta bir sıra hallarda müəllifin birbaşa özü tərəfindən (Xəstə Qasım, Molla Cümə, Ağdabanlı Qurban, Növrəs İman, Aşıq Şəmşir, Mikayıl Azafli və b.) yazılması faktına görə yazılı ədəbiyyata yaxınlaşsa da, o nə şifahi xalq ədəbiyyatına, nə də yazılı ədəbiyyata daxil deyildir. Onu bu ədəbiyyat şəkilləri arasında keçid hadisəsi də hesab etmək olmaz. Daşdığı əlamətlər aşıq ədəbiyyatını türk ədəbiyyatının xüsusi-ayrıca bir tipi kimi səciyyəyəndirir.

10. Aşıq ədəbiyyatının daşınmasında əsas vəzifəni xalqın ümumi yaddaşı deyil, peşəkar-professional sənət adamları - aşıqlar özləri və onların ardıcılıqları yerinə yetirirlər. Bu zəngin söz sərvətinin həcmi minlərlə şeir və yüzlərlə dastandan ibarət olduğu üçün onun nəsil-dən-nəslə, yüzildən-yüzilə ötürülməsi işi ilə güclü və tutumlu yaddaş imkanına malik olan peşəkar aşıqlar məşğul ola bilməmişlər.

11. Aşıq ədəbiyyatının yaranması daha çox aşıqların özləri ilə bağlı olsa da, peşəkar aşıqlara ruhən yaxın olan söz-sənət adamları, elat içərisindən çıxmış istedadlı şairlər, sinədəftər söz sərrafları da bu yöndəki bədii sərvətin miqyas genişliyi qazanmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Zaman-zaman bir çox görkəmli yazılı ədəbiyyat nümayəndələri Xətai, Vaqif, Vidadi, Zakir, Nəbati, Səməd Vurğun, Osman Sarıvəlli, Hüseyin Arif, Məsttan Günər, Hüseyin Kürdoğlu, Məmməd Aslan, Zəlimxan Yaqub və b. da aşıq ədəbiyyatını öz qoşma və ғəraylları ilə zənginləşdirmişlər.

12. Azərbaycan və Anadolu aşıq ədəbiyyatına xas səciyyəvi keyfiyyətləri ümumtürk arealında mövcud olan türkmən və özbək baxşı ədəbiyyatında, qazax akın ədəbiyyatında, qırğız jomokçu ədəbiyyatında, altay xayçı ədəbiyyatında, saxa-yakut olonxoçu ədəbiyyatında da müşahidə etmək mümkündür.

Sadalanan keyfiyyətlər aşıq ədəbiyyatını bənzərsiz milli və tarixi özəlliyə malik olan, elə həmin səciyyəyə görə də ayrıca ədəbiyyat tipi adını daşımağa haqqı çatan mənəvi sərvət kimi qəbul etməyi zərurətə çevirir.